

Keresztelő János.

VII.

Mester, iskolát teremtett mester lett-é Keresztelő János, akit mindenkor sokaság környezett, akinek mindenkor volt hallgatósága, vagy pedig csak időnként szólalt meg, ha akadt, aki hallgatta?

Teljes bizonyossággal nem állapíthatni meg, mert csupán jelek vannak, amelyek következtetést engednek az iskola alapítás s állandó hallgatóságot illetőleg, de bizonyosságok nincsenek. Mert Jánosnak követ küldése Jézushoz, még pedig, amint *Máté 11, 2* s *Lukács 7, 18*-ban olvassuk, t. i. hogy *kettőt küldött János az ő tanítványai közül*, még nem jelenti az állandó iskolát, hanem csak azt, hogy voltak *követői*, mert az igazság bátor hirdetése vonzó hatású, ha mindjárt csak kevesekre is.

Tény gyanánt tehát csak ennyit állapíthatunk meg: Keresztelő Jánosnak voltak, maradtak tanítványai, hallgatói a Jézus megkeresztelkedése, sőt fellépése után is, mert az evangéliumi tudósítások erről szólnak s említésük valódiságát nincsen okunk kétségbe vonni.

Amde feltámad épen a követküldésre vonatkozó mozzanat kapcsán egy érdekes kérdés, t. i. hogy a követ küldést János honnan eszközölte? Mert míg *Máténál 11, 2*-szerint világosan ez áll, hogy a *fogságból*, mert a *fogságban* hallotta a Krisztus cselekedeteit (*ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ*) addig Lukácsnál az említett hely (*7, 18*) ezt nem árúlja el világosan, hanem ha egyeztetni akarjuk a két pontot, akkor a Lukács *3, 20*-ra kell tekintenünk, ahol Lukács is feljegyzí, hogy Héródes, a negyedes fejedelem, mikor feddetnék Jánostól Héródiásért, az ő atyja-fiának, Filepnek feleségeért és minden egyéb gonoszságaiért, amelyeket cselekedett vala Héródes: *Jánost a tómlócbé veté* (*κατέκλεισεν τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.*) Kössük hát össze a két helyet, hogy a követ küldést a fogságból történtnek fogadjuk el, úgy sem változtat a lényegen, magán a követküldés történeti igazságán, amely ellen ellenvetést senki sem tehet.

Tehát a fogságból küldött Keresztelő János Jézushoz követeket. Két tanítványát küldte, hogy tudakozódjanak a Jézus mivolta, személyisége hivatása s cselekedetei felől.

Van-e okunk csodálkozni, megütni a Keresztelő János eljárása felett? A keresztelési jelenet után, a János evangyéliómban levő bizonyágtételek után, amelyek mintegy a legerősebb tanúságtételek lehetnének az ismeretség mellett, vajjon van-e a tudakozódásnak helye s értelme?

A megjelölt helyekkel kapcsolatban már utaltam az ismeretségre, — sőt utaltam a kételyre is, a várakozásban kifejlődött s így idő múltán keletkezett aggodalomra is, a melyeknek itt is kifejezést adok Jánost illetőleg s azok elegendők, az én felfogásom szerint, a követküldésnek magyarázására, indoklására s elfogadására. De mindenek fölött valósággal örvendéssel kell fogadnunk idő múltával is a követ küldés megtörténtét, annak minden esetleges indokolatlanságával is, mert ez nyújtott Jézusnak *közvetlen* alkalmat arra, hogy olyan világításban s bizonyágtételben mutassa be Keresztelő Jánost mindörökre a hívők előtt, amelynek igazsága isteni s így megdönthetetlen, félre magyarázhatatlan mindenkire nézve. Ha úgy tetszik, mintha isteni sugallatra tette volna Keresztelő János a követ küldést, hogy ezzel bizonyágot nyerjen. Attól, aki küldetett, hogy lenne a világnak út, igazság és élet, minek utána az úttörés, az ösvény egyengetés munkáját elvégezte ő, az utolsó próféta.

Keresztelő János működésének megvolt a hatása, nem maradt eredmény nélkül. A beszédek, amelyeket tartott, megmozgatták a szíveket, gondolkozásba ejtették a lelkeket, mert új világot tártak fel, amelynek vallás-erkölcsi jelleme egészen más, mint az eddig ismertek talán-talán sejtették is a beszédek, hogy az az új világ, az az új ország „nem e világból való.“

De nem! Ezt a sejtetést aligha végezték, eszközölték a beszédek, hiszen a követküldés ténye kétségtelenül arról tanúskodik, hogy maga János is *legalább* is érdeklődik az események, a történetek iránt, amelyek az általa megkereszteltnek munkája nyomán támadnak. Ez az *érdeklődés* biztosat nem jelent, talán még sejtetést sem, hanem igenis azt, hogy az új világ s az új ország teljesen ismeretlen a maga igaz mivolta szerint még az előtt is, aki hirdette az istenországa elközelgetését.

Az ellentét a prófétálás és az *érdeklődés* között nyilván kitetszik s épen ezért is igen szerencsés eljárás Keresztelő János részéről a követküldés Jézushoz, akinek egyszersmind arra is alkalmá nyílik, hogy bizonyágot tegyen az utolsó prófétáról.

A fogságba jutás okát hagyjuk el egyelőre, vissza kell arra úgy is térni, mert az élettörténetnek nem lényegtelen mozzanata. Lássuk csak magát a követküldést s annak folyamányát!

Miért küld János követeket Jézushoz?

A tudósítás, a mely erről szól, tökéletesen összhangzó, mert: *Máté* és *Lukács* előadása imé ez:

Máté a 11, 3-ban így adja elő: »János pedig hallván a fogságban Krisztus dolgait, kettőt a tanítványai közül

elküldött hozzá; mondá néki: Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várjunk?«¹⁾)

Lukács tudósítása pedig ez a 6-ik fejezet 18—20 verseiben:
 »: . . . János az ő tanítványai közül kettőt elküldött Jézus-hoz, mondván: Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várjunk? . . . Azok a férfiak pedig elmenvén hozzá, mondák: Keresztelő János küldött minket hozzád ezzel a kérdéssel: Te vagy-e az eljövendő vagy mást várjunk?«

A Lukács előadása mintegy szószaporító, de teljesen azonos a Mátééval, mert a megbízás és a megbiztatás külön-külön előterjesztése a lényegen mit sem változtat.

Azért küldi tehát Keresztelő János az ő két tanítványát követségbe a Krisztushoz, hogy megtudja *ő-e az eljövendő vagy pedig más után kell-e még várakozni?* Egyenes s határozott kérdés, a melynek feltevését a Jézus cselekedeteinek hire idézi elő a *külsőség* szerint, bensőleg pedig bizonyára az, hogy a próféta azzal a biztos tudattal akart élni s meghalni, hogy, akit várt, akinek úttörője volt, a kit megkeresztelt, az megjelent, eljött, az Istenek országa leszállt, a mennyeknek országa bekövetkezett, mert a *valóságok* még nagyobbak, még igazabbak, mint a róluk szálldosó hírek, a melyek csak a külső színeket írják le . . . S ha talán a várva-várt még nem jött volna el: akkor, akkor az úttörés munkája az ő részéről is csak olyan maradt, mint volt a régi próféták részéről.

Hogy a határozottság s a bizonyosság felé való törekvés s erős vágyakozás a *kételyt* is tartalmazhatja, nyilvánvaló, a mint erről már említést is tettem, de e szinte szentséges kételkedés azt jelenti, hogy a *kérdéssel* s az arra nyerendő felelettel a nagy és fenséges, a világot átalakító ügy befejezett lesz, a melyet *ebből* a szempontból nem lehet, nem kell s nem is szabad többé tudakolni, mert ez nem lenne egyéb, hanem ha útszéli kíváncsiszkodás, gyermekes csak azért is, mely fölött a józan elme napi rendre tér.

A két követ a Keresztelő János két tanítványa ott van tehát Krisztus előtt s elmondotta a próféta kérdését, a mely sürgető, vágyakozó a bizonyosság után s amely elől mintha nem is lehetne kitérni!

Nem is tér ki a Krisztus, hiszen ha a saját kezdő tanítványai, a minduntalan kérdésekkel alkalmatlankodó s sarokba szorításban utazó írástudók kérdezősködései elől nem tér ki, akkor a Keresztelő János kérdését még kevésbé hagyhatja felelet nélkül. Nem is hagyja, hanem hivatásához, személyiségéhez méltóan a *tényekre, a valóságokra, cselekedeteire* mutat rá s azok a bizonyságok, hogy ő az, aki eljövendő vala, a ki tehát immár *eljött, itt van s másat nem kell várni.*

¹⁾ Az eredeti görög szöveg szó szerinti fordítása ez, a mely pótolgatás nélkül is tisztán érthető.

A Jézus önigazolása, önbizonyágtétele a Keresztelő János kérdésére adott feleletben, nem tartozik tárgyalásom keretébe, mert csupán annyit kell kiemelnem, hogy a feleletben Keresztelő János mindazt megkapta, a mit kívánt, a mit óhajtott, a mit akart. Megkapta a *bizonyosságot*, a mely megnyugtathatta kételkedésbe merült lelkét, megkapta a határozott igazságot. Ő a Messiás, — más nem lesz, nem jön, — másra nincs is szükség!

Annál nagyobb mértékben érdekel aztán bennünket az, a mit Jézus Keresztelő Jánost illetőleg, Keresztelő Jánosra vonatkozólag mond épen e követküldés és kérdezősködés alkalmából, mert ez nem egyéb, mint a Jézus bizonyágtétele Keresztelő Jánosról, a mely bizonyágtétel a tárgyhoz és a személyhez is annyira hozzátartozik, hogy mellőzése külső fogyatkozás és hiány lenne szerény munkámnak.

Lássuk azért a Jézus bizonyágtételét Keresztelő Jánosról, mert e bizonyágtétel a legnagyobb, a legigazabb, a legfenségesebb, sőt: maga az igazság, a melynek mi emberek, csak körülírásait, csak magyarázatait adhatjuk, de a lényeg mindig egy marad, az, amit a Krisztus mondott.

Máténál a bizonyágtétel ime így hangzik, a melyet az Idvezítő annak utána szól a sokaságnak, hogy elmentek a János tanítványai:

»Mit látni mentetek ki a pusztába? Szél által hajtogatott nádszálat? Ugyan mit látni mentetek ki? Gyenge ruhákba öltözött embert? . . . Imé: a gyenge ruhákat viselők a királyok palotáiban vannak! De hát mit látni mentetek ki? Prófétát? . . . Bizony mondom nektek, még profétánál is nagyobb! Mert ez az, a kiről megiratott: »imé én elbocsátom az én követemet te előtted, a ki megtisztítja a te útadat te előtted.« Bizony mondom nektek, nem támadott Keresztelő Jánosnál nagyobb az asszonyoktól születettek között; de a ki legkisebb a mennyeknek országában, az is nagyobb, mint ő. A Keresztelő János idejétől fogva mind mostanig erőszakot szenved a mennyeknek országa és az erőszakoskodók kapják azt,¹⁾ mert a proféták valamennyien és a törvény, Jánosig profétáltak és ha tudni akarjátok: ő az az Ilyés, a ki eljövendő vala. A kinek füle vagon a hallásra, hallja! De mihez hasonlítam e nemzetséget? Hasonlatos a gyermekekhez, akik a piacon ülnek és kiáltnak az ő társaiknak, és ezt mondják: sipoltunk nektek és nem táncoltatok; siralmas énekeket énekelünk nektek és nem sirtatok . . . Mert eljött János, aki se nem eszik, se nem iszik és azt mondják: ördög van benne. Eljött az embernek fia, aki eszik és iszik és azt mondják felőle: imhol a dobzódó és részeges ember, a fukaroknak és a bűnösöknek

¹⁾ E helynek a Lukács 16, ¹⁸ a parallelje, a hol ez van: »A törvény és a proféták Jánosig tartanak; attól fogva pedig az Istenországa hirdettetik és minden erővel ostromolja azt . . .« E kettőnek egybevetése adja az igaz értelmet!

barátja. És megigazítottatott a bölcsesség a bölcseségnek fia által . . . * (11, 7-19).

Lukácsnál a bizonyágtétel János mellett így hangzik Jézus ajkairól, amint a követek elmentek s a sokaságnak szólt:

»Mit látni mentetek ki a pusztába? Széltől hajtogatott nád-szálat? Ugyan mit látni mentetek ki? Gyenge ruhába öltözött embert? Imé a drága öltözetű és a gyönyörben élő emberek a királyi palotákban vannak! De hát mit látni mentetek ki? Prófétát? Bizony mondom nektek, prófétánál is nagyobb! Mert ez az, akiről megirattott: »imé elbocsátom az én követemet a te orcád előtt, a ki megkészi a te útadat te előtted . . . * Mert mondom nektek, hogy senki sincsen nagyobb próféta Keresztelő Jánosnál az asszonyoktól születettek között. De a ki a legkisebb az Istenországában, az is nagyobb ő nála. (7, 24-28.)

Folytatólagosan pedig, miután közben arról emlékezik Lukács a 29. és 30. versekben, hogy a Keresztelő János által megkeresztelt egész község (illetőleg *nép! λαος*) és a publikánusok helyreigazítólag szólottak Jézus beszédjébe, a farizeusok és törvénytudók pedig úgy említettnek, mint akik megvetették a Keresztelő János keresztségét, eként szól a Jézus bizonyágtétele, már mint az Istennek országa ellen török megítélése, de János személyiségének s értékének megállapításával kapcsolatban:

»Mihez hasonlítsam ennek a nemzetségnek embereit? Mihez hasonlók? Hasonlatosak a piacon ülő gyermekekhez, akik egymásnak kiáltanak és ezt mondják: Sipoltunk nektek és nem táncoltatok, siralmas énekeket énekeltünk néktek és nem sirtatok. Mert eljött Keresztelő János, aki sem kenyeret nem evett, sem bort nem ivott s ezt mondtátok: Ördög van benne. Eljött az embernek fia, aki eszik és iszik és azt mondtátok: imhol a dobzódó és részeges ember, a publikánusok és a bűnösök barátja. Ez a bölcsesség megigazítottatott annak minden fia által“ (7, 32-33.)

Ez a két helyen levő bizonyágtétel a maga csaknem szószertint való megegyezésében a legnagyobb erősség a mellett, hogy Keresztelő János *rendkívüli ember volt*, több, mint próféta, — a legnagyobb mindazok között, akik asszonytól születtek s ha úgy tetszik: *amaz Illyés*, aki Malakiás próféta szerint (3, 11 4, 5) eljön az úttörésre, a szívek egymáshoz való hajtására, amely nélkül az Istennek országa be nem következhetik.

A Krisztus bizonyágtétele Keresztelő Jánost arra a magaslatra helyezi, amelyen csak Istennek elhívottjai és kiválasztottjai lehetnek azok közül, akik a Krisztus evangéliomának befogadása s elfogadása, hívése és követése nélkül éltek istenes életet. Mert Keresztelő János azok közül való, akik a Krisztus által létesített új szövetségnek nem lettek, nem lehettek s nem voltak tagjai s frígyes társai. Az apostolok *seregébe* nem hivatott el s nem léphetett be. Kételynek homálya borongott lelke felett s a fogságból

nem volt szabadulása, hogy oda álljon a Péterekhez s ő mondja a Krisztusnak: Te vagy az élő Istennek Fia!

S mert nincs ott a tanítványok seregében, mert ő csak az áhítózó, a várakozó seregének élén áll, — mert a lelke ó-szövetségi gondolatokkal, szíve zsidós érzésekkel van eltelve: az Istennek országában nem polgár s aki az Isten országában polgár, ha mindjárt a legkisebb, a legutolsó is, nagyobb s elsőbb Keresztelő Jánosnál.

Valósággal az acél-keménységű ítéletek, a megváltoztathatatlan vélemények remek példánya a Keresztelő János helyzétének és állásának, személyiségének ez a rajza, amely oda helyezi Jánost az Isten országa kapuja elé, aki mutatja a bejáratot, rálépteti az igaz útra az embereket, de ő maga nem lehetett a kapun belől, mert ideje lejárt, mert lelkének természete nem változott meg s a hírek nem alakították át a prófétát apostollá.

Milyen vonzó, milyen szeretetteljes a bizonyágtétel s milyen kárhóztató ítéletet tartalmazó az Isten országa ellenségeire nézve, akiknek sem a próféta, sem az embernek fia nem kell, nem tetszik, nem egyszerűen azért, mert nem kell! Mintha örökre megállapította volna, — meg is állapította! — Jézus az emberiségnek amaz osztálya felfogását, amely az igazságot, szentet, a jót, az istenit egyszerűen azért nem fogadja el, mert nem fogadja el! Mert az ételtől-italtól tartózkodó Keresztelő János s az emberekkel együtt élő Krisztus egyenlően megvetett, amaz a tartózkodásért, emez a barátkozásért! Az igazságot kerülő s megvető emberek tettségét az igazság semmiképen sem tudja megnyerni! Örök példa a Jézus bizonyágtétele szerint Keresztelő János abból az időből, amikor az igazságnak úgy kellett volna hatnia, ahogy Keresztelő János akart vele hatni.

A bizonyágtételnek Keresztelő Jánost illető egyes szavait s kifejezéseit nem tartom szükségesnek boncolás alá venni, mert a vonatkozások egyenesek s nyiltak, az utalások félremagyarázhatatlanok s ahol talán eltérés van a két szöveg között, ott a lényeg olyan egységes, hogy tudományos szempontból is felesleges a vele való foglalkozás, — a szó és kifejezés magyarázata pedig, főként az eltéréseknél, más keretben volna eszközözendő, hogy a hiteles jellegű szöveg, fordítási szempontból megállapítható volna. Ezt ajánlom az írásmagyarázattal foglalkozók figyelmébe, akiknek e téren az újszövetségi új fordítás megjelenéseig bizonyára lesz elegendő munkájuk.

Arra a kérdésre, hogy a követküldéssel kapcsolatos bizonyágtételen kívül van-e Jézusnak más nyilatkozata is Keresztelő Jánost illetőleg, azzal válaszolok, hogy van s kell is lenni, mert el sem képzelhető az, hogy az úttörőről csupán egyetlenegyszer emlékezzék meg az, aki előtt mindennek megvolt a maga erkölcsi jelentősége akár jobbra, akár balra történőleg kellett is arról ítéletet mondania. Szedjük azért bokrétába a többi nyilatkozato-

kat is, hadd álljanak együtt, bizonyságul, még jobban erősítõ bizonyságul arra nézve, hogy Keresztelő Jánost az Idvezitõ annak tartá, akirõl a legjobbat, a legszebbet, a legelismerõbbet, a legdicsérõbbet lehetett mondani abban a körben, abban a helyzetben s azok között a viszonyok között, amelyben s amelyek között Keresztelő János élt. Mert az igazmondás vértanujává avattatni épen akkor, amikor az új ország bekövetkezik s az erkölcsi tisztaság hirdetéseért veszteti el fejét, minden bizonynyal nagyon sokat jelent annak szemében, aki aztán maga is az igazság s erkölcsi tisztaság vértanúja lesz!

Máténál a következõ helyeken vannak s a következõ bizonyágtételek Jézus részérõl Keresztelő Jánost illetõleg:

1. 17, ¹¹⁻¹²: „Illyés bizony eljõn elõször és mindeneket helyre állit. De mondom néktek, hogy Illyés immár eljött és nem ismeritek õt, hanem azt tették vele, amit akartak . . .“

Hogy ez a Keresztelő Jánosra vonatkozó nyilatkozat, bizonyítja a fejezet 13. verse, ahol ez áll: „τότε συνῆκαν οἱ μαθηταί, ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.“

II. 21, ³² »Eljött hozzátok János, hogy az igazság útjára vezéreljen ¹⁾ és nem hittetek neki; a fukarok és a paráznák hívének neki, — ti pedig látván azt, azután sem tértetek meg, hogy hinnétek neki.

Ez a bizonyágtétel fontos azért, mert elõzményeül a Keresztelő János keresztsége felett folytatott vita szolgált, amelyben a papi fejedelmek és a nép vénei az *egyenes* választ megtagadják s a „nem tudjuk“ álláspontra helyezkedve bizonyítják be a János keresztségének mennyei voltát.

Márknál a következõ helyek adják Jézusnak Keresztelő Jánosról tett nyilatkozatait.

1. 9, ¹¹⁻¹², a mely a *Máté* 17, ¹¹⁻¹²-vel párhuzamos.

2. 11, ³⁰⁻³³, a mely a *Máté* 21, ²⁴⁻³²-vel parallel hely, de a *Máté* 21, ³²-ben levõ nyilatkozat nélkül.

Lukácsnál a 16, ¹⁶-ban van nyilatkozat Jézustól, t. i. hogy *a törvény és a próféták Jánosig* vannak, a mint ezt a helyet elõbb már említettem és egy parallel hely a 20, ³⁻⁸-ban a *Máté* 21, ²⁴⁻³² és a *Márk* 11, ³⁰⁻³³-mal.

Mindezek a helyek távolról sem adnak olyan tartalmú bizonyágot, a minõt a követküldéssel kapcsolatos hely nyújt, a melylyel csupán a *Máté* 21, ³² mérhetõ össze, a melyben a Keresztelő János élethivatását jellemzi Jézus, mondván, hogy az nem egyéb, mint az igazság útjára vezérelni az embereket!

¹⁾ Az eredeti szöveg: »ἦλθε πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης . . .« amelyet a használt magyar fordítások így adnak vissza: »Eljött hozzátok K. J. az igazság útja . . .« Az »ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης-τε« csak általam adott értelmezéssel s fordítással lehet helyesen visszaadni a mint erre rámutat a Leusden féle »Clavis Graeca« is a 130. lapon, a mely mű 1672-ben jelent meg Utrechtben.

Jellemzőnek kell mondanom, hogy Jézus akkor, a mikor más alkalommal is szemben áll János tanítványaival, vagy a János tanította s véghez vitt dolgokkal: az egyenes bizonyosságtételtől mintegy tartózkodó, anélkül azonban, hogy a sorok között való ítéletmondás hiányoznék beszédéből. Célzok ezzel a *Máté* 9, 14-17, a *Márk* 2, 18-22 és a *Lukács* 5, 33-39 helyekre, amelyeken arról van szó: *miért nem böjtölnek a Jézus tanítványai, holott a Jánoséi sokat böjtölnek?* A kérdést *János tanítványai is és mások is* felteszik s a felelet imé mint a 3 helyen így hangzik:

»Vajjon böjtölhetnek-é a vőlegény ágyasházának fiai, míg velök vagyon a vőlegény? ¹⁾ Eljönnek majd a napok, a mikor elvétetik tőlük a vőlegény és akkor böjtölnek. Senki nem varrja az új posztófoltot az ó posztóhoz, mert az új posztófolt az ó posztót magához szakasztja, és annál nagyobb szakadás lesz . . . És senki nem tölti az új bort ó tömlőkbe, mert az új bor megszakasztja a tömlőket és a bor kifoly s a tömlők is elvesznek, hanem az új bort új tömlőkbe kell tölteni és senki, a ki őt iszik, mindjárt ujat nem kíván inni, mert azt mondja: az ó bor egészségesebb«

Ez a felelet, a melyet a synoptikusokból vettem úgy, hogy az első rész *Mátétól*, a folt hasonlat *Márktól* s a bor hasonlat *Lukácstól* való, akár a kérdésszerű, akár a hasonlat, illetőleg példa-beszédszerű részében kétségen kívül olyan, hogy messzebbmenő bizonyítást tartalmaz, mint ha ezt mondaná Jézus: »az én tanítványaim esznek és isznak, mert nem az fertőzteti meg az embert, a mi a szájon bemegy, hanem a mi kijön«, mert ez kézzel fogható utalás lenne arra, hogy nem a *külső* a fő, hanem a *belső* s annak megnyilatkozása. Am a messzebb menő bizonyosságtétel is ezt tartalmazza s hogy az ó és új világ párhuzamában adja ezt, ezzel arra akar az Ídvezítő súlyt fektetni, hogy az összemérés és összehasonlítás tulajdonképpen felesleges, vagy ha mégis összemérik a János és az ő tanítványait, hát ő Jézus, vőlegény, a kinek a földönléte alatt nincs ok böjtölni, szomorkodni, majd lesz rá idő, a mikor ő nem levén az övéivel, a böjtölésnek lesz jelentősége mert különben sem lehet őt és ujat összevegyíteni, a kettő egymást megemészten s megsemmisíten.

Mintha az ilyen kérdezősködésnek felületes s könnyelmű volta arra szolgált volna Jézusnak, hogy a legmélyrehatóbb feleletekkel forduljon a lelkekhez s a nagy igazságokkal megterhelt lelkeknek ne legyen idejük arra, hogy felületes s kicsinyes dolgokkal foglalkozzanak.

Jézus bizonyosságtételeiből tehát annak a személynek képe tükrö-

¹⁾ A parallel helyek így hangzanak: *Máténál*: ez a közölt mondat. *Márknál*: „Avagy böjtölhetnek-é a mennyegzői lakodalmasok, míg velök vagyon a vőlegény? . . .“ *Lukácsnál*: „Avagy mivelhetik-é azt, hogy a vőlegénynek barátai böjtöljenek, míg velek vagyon a vőlegény?“ . . . Lényeges eltérés, nyilvánvaló, hogy nincsen.

zódik vissza Keresztelő Jánost illetőleg, a kinél nagyobb nem volt a próféták között, — nem volt az asszonyoktól születettek között sem, mert hivatása is nagyszerű volt, s mert hivatását kitünően is betöltötte, a mire nem lehetett méltóbb s igazibb pecsét, mint az igazmondását szenvedett *vértanúi halál*, a mely akkor is sokat jelentett, amikor még nem közelített el a mennyeknek országa s még többet akkor, a mikor a Messiás napja ragyogott, de a lelkek nem vették be fényességét s így a sötétségben maradás kizárólag csak önbűnök volt, a melyet korra s viszonyokra nem lehetett s ma sem lehet áthárítani.

Lássuk azért ezt is, mint a prófétai működésnek befejezését, a mely a halálnak sötét képében az igazság dicsőséges diadalát foglalja magában, áldást hintve a Keresztelő János s átkot a vért ontottak emlékezetére.

VIII.

Az a Keresztelő János, aki olyan nagy bátorsággal és igazságszeretettel mondá a hozzá ment farizeusoknak és sadduceusoknak: »Mérgecs kigyóknak nemzetségei . . . Isten a kövekből is támaszthat Ábrahámnak fiaikat . . . « és a Keresztelő János, aki a tudósítások szerint magával az Idvezítővel szemben is bátorságot vett magának tiltakozni az ellen, hogy ő, aki csak vízzel keresztel, aki nem méltó arra, hogy a Jézus sólyáját megoldja, őt megkeresztelje és az a Keresztelő János, aki nyíltan megmondá: immár a fának gyökerére vettetett a fejsze s minden fa, amely rossz gyümölcsöt terem, kivágattatik s a tűzre vettetik; kétségen kívül hivatott volt arra, hogy a legnagyobb földi hatalmassággal is szembezálljon, annak is elmondja, a mi a szívéen fekszik, a mi a leplezetlen igazság.

Szembe is szállt, el is mondta, meg is mondta. Szembe szállt *Herodessel*, a negyedes fejedelemmel, a ki a tudósítások szerint *Herodiással*, az ő atyafiának Filipnek a feleségével élt együtt, a mely életre ezt mondotta Keresztelő János: *ezt nem szabad élni!*

Negyedes fejedelem és egy egyszerű próféta! Két ellentétes hatalom. Amaz földi, anyagi, emez lelki, szellemi! Kinek lehet győzni a harcban, ki húzza a rövidebbet?

Lássuk rendszeresen: a fogságba jutást, a lefejeztetést, mint Keresztelő János életének utolsó mozzanatait.

A fogságba jutásról a feljegyzések így szólnak:

Mikor Jézus a megkísértetésen átesett s *mikor meghallotta, hogy János fogságba jutott*: ¹⁾ *megettére Galileába* (Máté 4, 12).

Ezt írja Márk is az 1, 14-ben eként: »*a János fogságba jutása után elment Jézus Galileába . . .*« ²⁾ Lukács a 3, 20-ban

¹⁾ Az eredeti szöveg ez: »ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη.«

²⁾ A görög szöveg szerint: »Μετά δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην...«

emliti, hogy Heródes azt is megcselekedé, hogy *Jánost tömlöcbe veté.*¹⁾ *Jánosnál* pedig ezt a nemleges feljegyzést találjuk 3, 23-24-ben: keresztel vala János is Enonban, Sálím mellett, mert ott sok viz vala s *még nem vettetett vala a tömlöcbe . . .* A mely feljegyzés a keresztelési jelenet utánról való.

Egyező tehát a tudósítás, hogy Keresztelő János fogságba jutott, tömlöcbe vettetett, még pedig *Heródes* a negyedes fejedelem veti fogságra.

Ki ez a Heródes?

Nagy Heródesnek egyik fia, a kit Marthace szült s akinek Galilea és Perea volt birtoka, míg *Filep* Trachonitis *Archelaus* pedig Judea, Idumea és Samaria felett volt uralkodott.

A mellékneve: *Antipás* mint történeti mellékneve, — a Luk. 13, 32 szerint pedig *róka.*²⁾ Tehát *Heródes Antipás* galileai és pereai negyedes fejedelem, a kinek a felesége Aretas arab királynak a leánya volt. Ámde Heródes Antipásnak az érzéki szerelme nem volt kielégített az arab királyleány által, hanem felgerjedt szerelme egy más nő iránt, a ki rokonságban állt vele, a kivel tehát semmikép sem lett volna szabad viszonyt kötnie, de viszonyt kötött s a törvényes feleséget túrvén: a rokon nőt tartotta maga mellett, azzal élt, azt szerette, az volt a kedves előtte.

Ki volt ez a nő?

Egyetértően nevezik a tudósítások e néven:

Heródiás, a kinek származását illetőleg Josephus azt írja az „*Antiquitates*“ 17-ik könyvének 1-ső fejezetében, hogy Nagy Heródes Aristobulus nevű fiának volt a leánya, tehát Heródes Antipásnak unokahúga. Ezt a Heródiást a nagytya: Nagy Heródes, azzal a fiával vétette el, végrendeleti intézkedése folytán, a kit Simon főpappnak a leánya: Marianne szült, a kit nyilván kiteszőleg: *Filepnek* neveznek *Máté* a 14, 3-ban, *Márk* a 6, 17-ben és *Lukács* a 3, 19-ben. Ez adatok szerint kétségbevonhatlan tény, hogy Heródiás, a Nagy Heródes unokája. Nagy Heródesnek Mariannétól született *Filep* nevű fia felesége volt s *Filep* és *Heródiás* leánya volt a táncáról híressé vált *Salome*, a kinek nevét Josephus után ismerjük. Jól megjegyzendő e ponton, hogy a Heródiás férje: *Filep*, nem azonos Nagy Heródesnek azzal a másik *Filep* fiával, aki Trachonitis, Batanea, Panias és Gaulanitis felett volt negyedes fejedelem, a mint előbb említettem volt. Hogy pedig Nagy Heródesnek két *Filep* nevű fia is volt, azon egyáltalán nincs mit

1) Eredetiben így van: „κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ . . .“

2) „ἀλώπηξ“. Ezt a melléknevet maga Jézus használja Heródes Antipásra abból az alkalomból, hogy a farizeusok közül némelyek ezt mondták neki: menj el, mert Heródes meg akar téged ölni (Luk. 13, 31) s erre a tanácsra, vagy inkább hivatásra, szól Jézus eképen: „Elmenvén mondjátok meg *annak* a *rókának* (τῆ ἀλώπεκι ταύτῃ) imé ördögöket úzók“ stb.

csodálkozni, hiszen volt két másik fia is, akiknek Antipater volt a nevök. Különbösen is általában *Heródes* néven nevezték őket s a megkülönböztetések éppen a mellékneveken fordultak meg, s a mellékneveknek pedig az anyai származás volt az alapja, a mely a Heródiás férjénél *Mariannétól való Herodes Filep* nevet létesít.

Ez a Mariannétól származott Herodes Filep akkor, a mikor testvérei: Filep, Antipas és Archelaus negyedes fejedelmek lettek, magánemberként élt feleségével Herodiással, a kivel Herodes Antipas, Josephus feljegyzése szerint, (Antiqu. 18. könyv. 5. fej.) akkor lépett közelebbi ismeretségbe, amikor egy alkalommal Rómába utazott s ez utazáskor megkedvelte, megszerette őt s magához vette, feleségül vette, miután az Aretas arab király leányát, mint előbbi törvényes feleségét, haza küldte atyjához, Aretashoz.

A viszony tehát Heródes Antipas és Heródiás között, a melyre Keresztelő János ezt mondja Herodesnek: »nem szabad néked elvenned a te atyádfiának feleségét«, nem volt más, mint annak a parancsnak áthágása, a mely a Mózes III-ik könyvének 18. r. 16. v.-ben, s a 20-ik rész 21-ik versében foglal helyet, t. i.: »a bátya feleségének szemérmét« nem szabad felfedezni s »valaki az ő bátyjának feleségét elveendi, utálatos dolog az; az ő bátyjának szemérmét fedezte fel, magzatok nélkül meghaljanak.«

Vérfertőzés volt e viszony, utálatos dolog az Úr előtt s a próféta igazságot szerető lelke, tisztaságot követelő erkölcsi felfogása nem hagyhatta szó nélkül. Hogy hol tette szóvá, mikor tette szóvá: nem tudjuk; mert a tudósítások csak annyit jegyeznek fel, hogy Heródes megfogatta, megkötöztette, tömlőcbe vetette Heródiásért, a Filepnek, az ő atyafiának feleségeért, mert ezt mondja vala néki: »nem szabad néked azzal élned.« (Máté 14. 3-4). Minden bizonnyal valahol a nép előtt mondotta Keresztelő János a maga ítéletét, a mely tudomására jutott Heródesnek s elfogatta az igazmondásért, mint a hogy ma is elfogatják azokat, akik a hatalomnak nem tetsző véleményét nyilvánítanak.

Volt-e oka Keresztelő Jánosnak elítélőleg nyilatkozni? . . . E kérdést csak azért vetjük fel, mert sokan így gondolkoznak, hogy a mint a sokaság csak titkon becsmérelte a Heródesek gyalázatosságait, úgy Keresztelő János is meglehetősen volna a bizalmas nyilatkozattal. Ez a felfogás sértő annak a prófétának személyére nézve, a ki szembeszállt az egész korrallal, a melyben élt s a mely korban a Heródesek ellen nyilatkozni a legfőbb kötelesség volt. Csak titokban, négy szem közt ítélni s mondani igazságot nem a Keresztelő Jánosok dolga!

S kinek volt oka a bosszúállásra, a gyűlöltre, a vérontásra, Heródes Antipásnak-e, vagy pedig Heródiásnak? Ez a kérdés már fontosabb, mert az evangéliumi tudósításokból mindkét egyénnek, t. i. Heródesnek is és Heródiásnak is a bosszúállási törekvése is nyilván kitűnik.

Ugyanis *Máté* idézett helyéből Heródes bosszúállásra irányuló törekvése olvasható ki, ellenben magának a fejtételnek kívánása *Máténál* is, *Márknál* is a Heródiás gonosz lelkének gyümölcse s e mellett *Márknál* a 6, ¹⁹-ben ez is olvasható: „ólálkodik vala Heródiás János után és igyekezik vala őt megölni“ — a mi azt bizonyítja, hogy az asszonynak volt mindenek fölött az a törekvése, hogy az igazság embere elvesszen. Sőt e ponton még az is szembeötlik, hogy Heródes Antipás *félt a prófétától*, mert a *Márk* 6, ⁶⁰-ban ezt olvassuk: „*Ἡρώδης ἐφοβείτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς, αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον καὶ συνετήρει αὐτόν. Καὶ ἀκούσας αὐτοῦ, πολλὰ ἐποίει καὶ ἠδέως αὐτοῦ ἤκουε,*“ de a mely félelem mellett nincs ott a föltétlen harag s gyűlölet is, hiszen *örömet* is hallgatta, sőt némely dolgot egyenesen a János intésére cselekedett.

A fejedelem tehát talán nem is akarta a próféta halálát, a minek bizonyossága az is, hogy a fejtétel kéréskor „igen megszomorodott vala“ (*Márk* 6, ²⁶) s csak azért egyezett bele, mert „megesküdött“ s mert a vendégségben jelenlévők előtt nem akarta „megvetni“ Salome kérését. Olyan két ok ez, a mely bizonyos körülmények között mentség is lehetne, ha a *vér* átkot nem kiáltana annak fejére, akinek hatalma volt az ártatlant megöletni!

De lássuk magát a nagy tragédiát, a melyben az igazság bajnokának feje gurul le törzsökéről a parancsszóra munkálkodó hóhér keze által.

Mindkét leírást adom teljességében, a mint *Máté* és *Márk* írásában olvasható, még pedig egymás mellé állított alakban, hogy az olvasó a különbséget hadd lássa s a megegyezésből hadd állapítsa meg a szomorú s véres történet igazságát, a mely *Macherus* várában folyt le *Pereában*, amely várat még Nagy Heródes erősített meg, aztán *Cäcilius Bassus* rontott le s most nem egyéb, mint rom *Kallirhoe* és *Arnon* között 1158 méter magasságban a holt-tenger színe felett.

A tragédia leírása imé így van, még pedig az eredeti szövegben:

Máté 14. rész.

6. Γενεσιῶν δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου, ὠχρήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἤρесе τῷ Ἡρώδῃ.

7. ὅθεν μεθ' ὄρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἔαν αἰτήσῃται.

8. Ἡ δὲ, προβιβασθεῖσα ἐπὶ τῆς μητρὸς αὐτῆς, λέος μοι, φησὶν, ὠδε ἐπὶ πίνακι τῆν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

Márk 6. rész.

21. γενομένης ἡμέρας εὐκαιρον, ὅτι Ἡρώδης τοῖς γενεαίσις αὐτοῦ δειλνον ἐποίει τοῖς μεγιστάσιν αὐτοῦ καὶ τοῖς χιλιάρχοις καὶ τοῖς πρώτοις τῆς Γαλιλαίας,

22. καὶ εἰσελθοῖσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς Ἡρωδιάδος, καὶ ὀρχισαμένης, καὶ ἀρεσάσης τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνακαειμένοις,

9. καὶ ἐλπύθη ὁ βασιλεὺς, διὰ δὲ τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς συναγακκίμενους ἐκέλευσε δοθῆναι.

10. καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.

11. καὶ ἰνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίδακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς.

12. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἴραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτὸ καὶ ἐλθότες ἀπήγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ, Αἰτησὸν με ὃ ἐὰν θελήσῃς, καὶ δώσω σοι.

23. καὶ ὤμοσεν αὐτῇ, Ὅτι ὃ ἐὰν με αἰτάσῃς, δώρω σοι, ἕως ἡμίσεως τῆς βασιλείας μου.

24. Ἡ δὲ ἐξεληθοῦσα εἶπε τῇ μητρὶ αὐτῆς, Τί αἰτήσομαι; ἡ δὲ εἶπε, Τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

25. καὶ εἰσελθοῦσα εὐθέως μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα, ῥήτισατο λέγουσα, Θέλω ἵνα μοι δῶς ἕξαυτῆς ἐπὶ πίδακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

26. καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς, διὰ τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς συναγακκίμενους οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι.

27. καὶ εὐθέως ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτωρα ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

28. ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἤνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίδακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορασίῳ καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς.

29. καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλθον, καὶ ἴραν τὸ πτώμα αὐτοῦ, καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν μνημείῳ.

Magyar fordításban pedig így hangzik e szöveg:

6. Mikor Heródesnek születése napját tartották: a Heródiás leánya táncolt előttük és Heródesnek tetszett.

7. úgy, hogy esküvel ígérte: mindent megad neki, amit kér.

8. A leány pedig anyja tanácsára ezt mondá: hozasd ide nekem egy tálban a Keresztelő János fejét.

9. És elszomorodott a király,

21. Alkalmas időben, a mikor Herodes születés napján vacsorát adott főembereinek, tisztjeinek és Galilea első embereinek:

22. imé belépett ama Heródiás leánya és táncolván: tetszett Heródesnek és az ünnepelőknek s a király így szólt a leánynak: Kérj tőlem, amit akarsz, és én megadom neked.

23. Sőt meg is esküdött neki:

de mert megesküdt s mert ünneplők voltak: parancsolá, hogy hozzák elő.

10. És elküldvén: lefejezték Jánost a börtönben.

11. v. és előhozta fejét egy tálban, odaadták a leánynak s ő átnyújtá anyjának.

12. A János tanítványai pedig eljövén, elvívék testét, eltemették azt s elmenvén, tudtára adták Jézusnak.

Bármit kérsz is, megadom neked, ha mindjárt országom felét is.

24. A leány pedig kimenvén, mondá anyjának: Mit kérjek? Anyja pedig mondá: A Keresztelő János fejét!

25. És a leány rögtön sietve bement a királyhoz, kérte, mondván: Azt akarom, hogy mindjárt hozasd el egy tálban a Keresztelő János fejét.

26. És a király igen szomorú lett, de mert megesküdt s mert ünneplők voltak jelen: nem akarta a leányt megvetni.

27. És a király rögtön elküldvén a hóhért, parancsolta, hogy hozza el János fejét. Az azért elmenvén, lefejezte Jánost a tömlöcben.

28. És elhozta a János fejét egy tálban, adta azt a leánynak s a leány átnyújtotta anyjának.

29. És a János tanítványai meghallván ezt, elmentek és elvitték a János testét és eltemették koporsóba.

Egyszerű, keresetlen, de tiszta és világos előadás mindkettő, amelyek egyöntetűen tárják fel azt az óriási erkölcsi súlyedést, amelyben a kornak szereplő emberei fetrengtek, mint romlottsággal megverték. S a megegyezés ereje sokkal nagyobb, mint az itt-ott jelentkező eltérés a szavakban és kifejezésekben, amely eltérésnek sem a dolog lényegére, sem a történeti igazságra, sem az egész eseménynek lefolyására s végbemenésére nincs semmimérvő befolyása.

De mégis! Van egy pont, amelynél nem is a két szöveg között, hanem a Josephus tudósítása s a két szöveg előadása között van *lényegbeli* eltérés. Az eltérés a *Máté* 14, 16 és a *Márk* 6, 28-ban levő „*χορασιον*“ szónak a jelentése s a Josephus *Antiquitates* című iratának 18 könyvében foglalt amaz előadás között van, amely szerint *Salome* vagy *férjes* vagy már *özvegy nő* volt, holott a „*χορασιον*“ = ifjú leány. E lényeges eltérésre, való útalásom azt célozza, hogy a Josephus állításának igazsága esetén: *az anya és leány egy húron pendülök* s a leánynak „*sietős*“ mene-

tele az anyai parancs után, a mohó vágyat jelenti, amely a két néember erkölcsi rosszaságának vérszomjúhozásában nyilatkozott meg. Anya és leány egyaránt gonosz s a női szörnyetegek örök példái, akikkel úgy számolunk le, mint a bocsánatot soha nem nyerőkkel. Ha pedig az evangéliumi előadások az igazak s *Salome* ifjú leány vala: mintha részvét is támadna lelkünkben a szerencsétlen leány iránt, akit az anyaiszívnek gonoszsága ily irtózatos bűnbe vitt bele! . . . S mintha menteni is tudnók a gyáva, afélénk, a gyöngé leányt, aki a parancsnak hódol, talán szíve ellenére . . .

Ez azonban már lélektani elmélkedés és kutatgatás, amelynek szélesebb teret engedni talán időszerű is, amikor az ú. n. *Salome kérdés* imé napirenden van a Wilde-féle „*Salome*“¹⁾ című színmű nyomán, s midőn, amint egy magyar író — Szini Gyula — mondja: „a judaeai hercegisasszony“ ihletést adva „Flaubert, Massenet, Aubrey Beardsley, Strausz és Klinger“-nek, valósággal „második renaissanceát ünnepli a modern művészetben.“

Ám a csábításnak a kor, illetőleg *időszerű* kérdés tárgyalásába belemenni, nem leszek rabjává, megelégszem csupán annyival, hogy a *felelősséget* saját erkölcsi felfogásom szerint állapítom meg, amely *Heródes Antipast, Heródiást és Salomé*t egyenlően osztoztatja az igazság prófétájának vértanúi halálra juttatásában, nem engedvén megtévesztetni magamat sem azzal, hogy Heródes gyöngé, félénk s ingadozó vala — Josephus —, — sem azzal, hogy Heródiást az evangyélisták menthetetlennek tüntetik fel, — sem azzal, hogy Salome csak parancsnak engedelmeskedett. A történeti tény Heródes Antipas, Heródiás és Salome nevéhez fűződik s a felelősség fokozatos megállapítása az erkölcsi ítélőszék előtt nem olyan jelentős, mint a világi bíróság körében. A szomorú, a komor valóság az, hogy ez a három történeti személy ölte, ölette meg az igazság prófétáját s e három személyhez társulnak az idők folyamán többé-kevésbé mindazok, akik az igazságnak ellenségei, akik az igazság keresést is gyűlölik s az erkölcsi tisztaságnak és meggyőződésnek mindenképen útját állják, akik követelnek dobálják meg s hamis itélettel ítélik meg a nekik nem tetsző véleményt nyilvánítókat s így támasztják fel az átok alatt nyugvó Heródeseket, Heródiásokat és Salomekat, hogy mindnyájukat ismét átok temesse el az igazság országának bekövetkezésekor. Mert a prófétákat, az igazság barátait s bátor hirdetőit ma is csöndben, titokban temetik el, mint Keresztelő Jánost az ő tanítványai s halálának hírére az igazság fényes napja is mintha más futást kezdene, mint a Krisztus elment a *pusztába magánosan* . . . (Máté 14, 13.) De aztán jön a jobb idő, a kedvezőbb alakulás és az agyonkövezettek épen a Heródesek előtt lesznek feltámadottakká s azokat fogják félelemmel elteltekké tenni az igazság dicsőségére s örök diadalára.

* * *

¹⁾ Múltó a mélyebb boncolásra az *erkölcs* szempontjából is.

A machérusi várban lefolyt véres eseménnyel befejeződött a Keresztelő János földi pályafutása. Levágott fő a pont az élet-határon s megdicsőített személy, Krisztus által felmagasztalt próféta alakja tündöklék felénk a multnak messze távolából.

Az utolsó próféta ajkai is elnémultak, de az igazság nem halt meg vele, sőt épen az általa tört úton, egyengetett ösvényen haladt s a Krisztus örök életet adó igéiben nyilatkozott meg s érvényesül ma is ellenállhatatlanul mindazoknál, akik az igazságot nem öldöklék, hanem magukhoz ölelik. S mert így van: teljes igazságként hirdethetjük a Jézussal: „*nincs nála nagyobb az asszonyoktól születettek között*“ s mert a Jézus nyilatkozata ily magasra helyezi őt, elfogadhatjuk Köhlernek ezt a véleményét, amelyet végső tételként hangoztat Keresztelő Jánosról: „nekünk keresztényeknek a Jézus ítélete nyomán több Keresztelő János, mint próféta; mert a Messiás úttörője s a legszentebb hivatás betöltője mindazok között, akik az Istennek szolgái voltak őt megelőzőleg is. Keresztelő János ránk nézve ma is az Urnak útegyengetője, bűnbánat-prédikátor, akinek komoly beszéde ma is mindenkor megrázza szívünket s ő a példánykép a szigorú önmegtartóztatásban s a megvesztegethetlen, hajthatatlan szilárdságban. De egyszersmind ő az intő példa arra is, hogy aki a legkisebb az Istenországában, az is nagyobb ő nála“,¹⁾ mert aki a Krisztusnak csak úttörője, ösvény egyengetője s *nem jár nyomában* . . . az nincs az Istennek országában!

Vonzó személy, tiszteletreméltó történeti alak, akinek emléket az igazság örökzöld koszorúja ékesíti s csak a Krisztus követésének hiánya látszik rajta, de e hiánnyal az igaz próféta, az igaz Keresztelő János!

Dr. Tüdös István.

¹⁾ i. m. 179.